

НОВІТНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У СФЕРІ ПОБУТУ: НАЗВИ КУХОННОЇ ТЕХНІКИ ТА ПРИЛАДДЯ

Оксана ОСТРОУШКО (Кривий Ріг; Україна)

Стаття присвячена виявленню й опису семантичних особливостей низки новітніх запозичень у лексико-тематичних групах на позначення кухонної техніки та кухонного приладдя. Досліджено назви, дібрані з офіційних Інтернет-сайтів магазинів побутової техніки. Описаний матеріал ілюструє значні зміни в побуті українців, спричинені швидким розвитком техніки і технологій та їх широким застосуванням у побутовому щоденному житті, засвідчує характерні для сучасного соціуму міжкультурні контакти, взаємопроникнення культур. Встановлено, що значна частина активно вживаних сьогодні слів досі не кодифікується словниками. Визначено джерела низки новітніх запозичень, дано їх тлумачення. Переважна більшість проаналізованих назв походить із англійської мови. Проведено порівняння дібраних англійців із тлумаченнями їх у словниках мови-джерела. Виявлено нові лексеми, які поки не відображено і в англійських словниках. Деякі новітні запозичення входять в українську мову як багатозначні слова, що не виключає звуження лексичного значення при запозиченні, а також поповнюють наявні в мові словотвірні гнізда. Наведено приклади фонетичних та орфографічних варіантів новітніх запозичень. Наголошено на потребі лексикографування активно вживаних новітніх запозичень та їх адаптації до фонетичної, лексичної та граматичної систем української мови.

Ключові слова: запозичення, англійзм, лексико-тематична група, сема, значення, побутова реалія, міжкультурні контакти.

Оксана Остроушко. Новые заимствования в сфере быта: наименования кухонной техники и принадлежностей. Статья посвящена выявлению и описанию семантических особенностей ряда новых заимствований в лексико-тематических группах наименований кухонной техники и кухонных принадлежностей. Исследованы названия из официальных сайтов магазинов бытовой техники. Описанный материал иллюстрирует значительные изменения в быте украинцев, обусловленные быстрым развитием техники и технологий и их широким применением в повседневной жизни, выявляет характерные для современного социума межкультурные контакты, взаимопроникновение культур. Установлено, что значительная часть активно используемых сегодня слов не кодифицируется словарями. Определены источники ряда новых заимствований, даны их толкования. Подавляющее большинство проанализированных названий заимствовано из английского языка. Произведено сравнение анализируемых англицизмов с их толкованием в словарях языка-источника. Обнаружены новые лексемы, не отображенные и в английских словарях. Некоторые новые заимствования входят в украинский язык как многозначные слова, что не исключает сужения лексического значения в процессе заимствования, а также пополняют имеющиеся в языке словообразовательные гнезда. Приведены примеры фонетических и орфографических вариантов новых заимствований. Автор отмечает необходимость лексикографирования активно используемых новых заимствований и юс адаптации к фонетической, лексической и грамматической системе украинского языка.

Ключевые слова: заимствование, англицизм, лексико-тематическая группа, сема, значение, бытовая реалія, межкультурные контакты.

Oksana Ostroushko. New borrowings in everyday life: names of kitchen equipment and utensils. The article is devoted to the discovery and description of the semantic features of a number of new borrowings in lexical-thematic groups on the designation of kitchen equipment and kitchen utensils. The names selected from official web-sites of home appliances stores are investigated. The described material illustrates significant changes in the life of Ukrainians, caused by the rapid development of technology and technologies and their wide application in everyday life. It has been established that a significant part of the words used today are not codified by dictionaries. The sources of a number of new borrowings are determined, their interpretation is given. Various vocabulary interpretations of the word "blender" are analyzed and this example illustrates the changes in vocabulary definitions in accordance with the improvements and changes in the nominated realia. The studied names indicate the intercultural contacts characteristic of modern societies, interpenetration of cultures, in particular in the field of cooking. Some elements of other national cuisines cease to be exotic, and they are becoming a part of the life of modern Ukrainians. This leads to the new borrowings from different languages, including Chinese, Japanese, and French. The overwhelming majority of the analyzed names comes from the English language. A comparison of selected Anglicisms with their interpretations in source-language dictionaries is conducted. New words are found that are not yet reflected in English

dictionaries. Some of the newest borrowings are part of the Ukrainian language as multi-valued words, which does not preclude narrowing the lexical meaning of borrowing, as well as replenish families of words in Ukrainian language. Examples of phonetic and spelling variants of the latest borrowing are given. The need for lexicography of actively used new borrowings and their adaptation to the phonetic, lexical and grammatical systems of the Ukrainian language is emphasized.

Key words: borrowing, Anglicism, lexical-thematic group, seme, meaning, household realia, intercultural contacts.

Лексика на позначення побутових реалій, яка зазвичай має яскравий національно-культурний колорит, останнім часом зазнає значних змін через суттєві зміни в побуті сучасного українця, які, зі свого боку, спричинені процесами глобалізації, поглибленням й розширенням міжкультурних і міжнаціональних контактів, появою нової техніки, технологій, їх широким застосуванням у побутовому щоденному житті, розвитком торговельної мережі. Побут міського жителя України початку ХХІ століття різко відрізняється від того, який був навіть двадцять років тому. А те нове, що з'явилося, аби полегшити приготування їжі, прибирання, прання тощо, потребує найменування. Лексико-тематичні групи активно поповнюються новими одиницями, значна частина яких засвідчує іншомовний вплив: це окремі запозичення на різних етапах адаптації до системи української мови та нові деривати з іншомовними елементами.

Поповнення лексичного складу української мови новітніми запозиченнями - тема, не нова для українського мовознавства. Так, цій проблемі приділяли увагу О. Дьолог, Є. Карпіловська, І. Коробова, А. Ломовцева, Д. Мазурик, Н. Попова, С. Стецюк, О. Стишов, С. Федорець. Науковці аналізують різні структурно-семантичні особливості новітніх запозичень [6], їх функціонування в різних сферах, зокрема термінологічних [7], проблеми адаптації іншомовної лексики [1; 3], розв'язують питання культури мовлення щодо доцільності/недоцільності вживання запозичених слів [4]. Але поки що не стали предметом спеціальної уваги запозичення в лексико-тематичних групах побутової лексики.

Мета нашої статті - виявити й описати семантичні особливості новітніх запозичень у лексико-тематичних групах на позначення кухонної техніки та кухонного приладдя. Матеріалом дослідження стали назви, дібрані методом суцільної вибірки з офіційних Інтернет-сайтів магазинів побутової техніки Comfy, Foxtrot, Eldorado, а також Інтернет-магазину Rozetka.

Більшість аналізованих назв доволі давно вже є загальноновживаними, але словниками досі не кодифікуються. Сказане, скажімо, стосується лексеми **блендер**. Цей прилад, винайдений в Америці ще у 1922 році, спочатку набув популярності серед барменів, які з його допомогою виготовляли різноманітні коктейлі. У 1930-1950 роках він був допрацьований і, починаючи з міжнародної виставки в Ганновері у 1955 році, почав ширитися не тільки як професійне кулінарне обладнання, але і як пристрій для домашнього вжитку. Хоча блендер зараз є необхідним кухонним атрибутом для багатьох і лише Comfy пропонує споживачам 272 моделі цього приладу, а на Rozetka їх більше 400, слово **блендер** не фіксується словниками: воно відсутнє в одинадцятитомному «Словнику української мови» [10], немає його у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» [2], у словниках іншомовних слів [8; 9; 12], в онлайн-словниках Словопедії [11]. Потрапляємо на тлумачення в онлайн-словнику іншомовних слів [13]: «**блендер** (англ. **blender** - змішувач) - побутовий прилад, призначений для подрібнення їжі, збивання напоїв, колки льоду». Не всі зазначені в наведеному тлумаченні функції властиві побутовим блендерам. Так, функцію розколювання льоду мають лише деякі моделі. А от використання в побуті блендера для приготування різноманітних пюре, супів-море, соусів, майонезів є типовим.

Англійські тлумачні словники в дефініціях слова **blender** виділяють семи «електричний», «машина (прилад)», «змішувати», «подрібнювати», «торувати», «зріджувати», що значно краще відбиває призначення цього побутового кухонного приладу:

«a person or thing that mixes things together, in particular an electric mixing machine used in food preparation for liquidizing, chopping, or pureeing» [16]; «an electric machine used in the kitchen for breaking down foods or making smooth liquid substances from soft foods and liquids» [14].

В інших словниках дефініції містять також указівки на складові частини приладу: «2. an electric culinary grinding and mixing appliance, consisting of a container with propellerlike blades at the bottom that are whirled by a high-speed motor to puree, chop, or mix foods» [15], «(cookery) ... a kitchen appliance with blades used for pureeing vegetables, blending liquids, etc», «an electric appliance consisting of a tall container with motor-driven blades that chop, puree, liquefy, or mix foods», «an electrically powered mixer with whirling blades that mix or chop or liquefy foods» [17].

Згадані в наведених визначеннях складові частини властиві не всім сучасним блендерам. Контейнери (або чаші) обов'язково наявні в так званих стаціонарних блендерах, котрі являють собою чашу з ножами на дні, яка має спеціальну підставку. А от занурювальні (рідше - заглибні) блендери можуть таким складником і не комплектуватись: це ручний прилад із лезами (ножами) на одному кінці. Але проаналізовані дефініції є яскравою ілюстрацією процесу модифікації та удосконалення приладу від доволі великої електричної машини з контейнером до компактного пристрою з лезами на спеціальній насадці. Як свідчить розглянутий приклад, вказування в тлумаченнях слів на позначення машин їх складових елементів не завжди доречно, тоді як семи зі значенням функцій цілком прийнятні.

Англійська мова - основне джерело поповнення аналізованої лексико-тематичної групи. Як правило, це слова на позначення нових реалій, як, наприклад, *френч-прес* - спеціальний пристрій для приготування меленої кави або чаю способом настоювання та віджимання (з англ. *french press* - «A coffeemaker_ with a cylindrical carafe and a plunger that is used to push the ground beans to the bottom of the carafe after the coffee has been brewed» [17]). При цьому деякі лексеми не кодифікуються поки й англійськими словниками, а на сайтах англійських Інтернет-магазинів потрапляємо іноді на варіанти написання чи синонімічні найменування, наприклад: *термопот* - пристрій, що поєднує функції чайника і термоса (з англ. *thermo pot (thermos-pot)*, від *pot* - каструля, горщик, банка); *піца-мейкер* - електроприлад для випікання піци (з англ. *pizza maker*, від *maker* - виробник; як синонімічна назва в англійській мові вживається *pizza oven* - піч для піци); *термобокс* - переносний контейнер із спеціальними охолоджувальними елементами для зберігання й транспортування продуктів (з англ. *thermobox*, від *box* - коробка, сумка).

Деякі англізми приходять в українську мову як багатозначні слова, але при цьому не виключається звуження лексичного значення. Так, спеціальні прилади для розливання води, її підігріву, охолодження називають *кулери* - з англ. *cooler* - охолоджувач: «1. A device, container, or room that cools or keeps cool» [17]. Англійський відповідник приладу є складеною назвою: *water cooler*. Але запозичення *кучер* в українській мові вживають на означення і спеціального пристрою в комп'ютері для охолодження низки його елементів із високою тепловіддачею.

Також запозичено з англійської слово *диспенсер*, основним елементом значення якого є «дозатор»: англ. *dispenser* - «1. A device, such as a vending machine, that automatically dispenses a single item or a measured quantity» [15]. Фіксуємо це слово як назву окремих елементів сучасної кухонної техніки: *хлібопічка з диспенсером*, окремого приладу: *диспенсер-нагрівач води*, навіть як назву посуду з дозатором: *диспенсер для напоїв* (як синонім уживають новотвір *лимонадник*, тим самим указуючи, що посуд призначений для подачі напоїв, зокрема лимонаду).

Як бачимо, новотвори мають прозору семантику в англійській мові: так, у суфіксальних дериватах коренева морфема актуалізує основну сему дії, афікс реалізує словотвірне значення «предмет (пристрій), призначений для виконання дії, названої коренем». У складних назвах один із компонентів являє собою приклад метафоричного уживання - найменування за подібністю форми, другий вказує на іншу важливу ознаку приладу. Але і для українських мовців семантика багатьох запозичень не є повністю прихованою чи затемненою, основне через значне проникнення англізмів у різні сфери. Так, як синонім до *скиборізка* (новотвір, словниками не фіксується) й переважно на означення професійного обладнання уживається запозичення *слайсер* - з англ. *slicer* «1. a machine that slices bread, etc, usually with an electrically driven band knife or circular knife» [17]. Для

сучасного мовця не є проблемою виділення у слові суфікса *-er* (як, скажімо, у звичного *принтер*) і кореня *слайс-*, як у спільнокореневого *слайси*, котре теж поки не кодифіковано словниками та вживається для називання тоненьких дієтичних злакових виробів чи в більш загальному значенні як найменування тоненько нарізаних шматочків будь-яких продуктів, частіше сиру (пор., наприклад, пропозиції в продовольчих інтернет-магазинах: сир, нарізаний на *(тонкі) скибочки, тонкі пластинки* або просто *тонкі слайси сиру, диня сушена слайси\ слайси яблука з корицею-*, на сайтах із продажу біологічно активних добавок: *слайси червоного корейського женьшеню з медом*).

Новітні запозичення поповнюють уже сформовані словотвірні гнізда. Так, вино на стіл слід подавати в *декантері* - графіні (як правило, скляному, кришталевому) особливої форми, призначеному для декантації й подачі вина. Слово, очевидно, прийшло з англійської мови: *decanter* - «a vessel used for decanting, especially a decorative bottle used for serving wine»; «a stoppered bottle, usually of glass, into which a drink, such as wine, is poured for serving»; «a vessel, usually an ornamental glass bottle, for holding and serving wine, brandy, or the like» [17]. Використання декантера допомагає позбавитись від осаду при подачі зрілих вин та збагатити киснем молоді вина, що дозволяє розкритись аромату та смаку вина.

Українська мова має у своєму складі лексеми з коренем *декантдекантатор, декантаційний, декантація, декантування, декантирований, декантований, декантирування, декантирувати, декантувати* [2, с. 281]. Стрижневою лексемою є *декантація* (*ідекантування*) - «спосіб розділення розшарованих суспензій та емульсій, що полягає в обережному зливанні верхнього рідинного шару» (там само). У «Словнику іншомовних слів» (за редакцією О. Мельничука) йдеться про походження слова з французької мови: «(франц. *decantation*, від *decanter* - зливати, зціджувати) зливання рідини з осаду після відстоювання або центрифугування» [11].

Наведені лексеми функціонують головне як терміни в різних галузях промисловості (виноробство, виробництво пива, хімічна промисловість, гірництво та ін.). Так, у «Малій гірничій енциклопедії» *декантація* пояснюється так: «відокремлення рідини від осаду шляхом її зливання, повільно осідаючих дрібних частинок полідисперсної суспензії від швидко осідаючих, - більш великих і важких часток, - шляхом зливу (декантації) рідини, яка містить ще не осілі частинки, з осаду, що відстоявся. Д. як технол. прийом дозволяє очищати або розділяти на фракції за крупністю або компонентами подрібнені матеріали і породи» [5, с. 323].

Новітнє запозичення *декантер* на позначення різновиду посуду виводить кореневу морфему з розряду тих, що вживаються виключно для творення спеціальної, термінологічної лексики, та актуалізує основні семи «відстоювати», «зливати».

Досліджені найменування засвідчують характерні для сучасного соціуму міжкультурні контакти, взаємопроникнення культур, зокрема й у сфері кулінарії. Деякі елементи національних кухонь інших народів перестають бути екзотикою, а входять у побут сучасних українців. Це спричиняє появу в мові і нових запозичень із різних мов.

Вплив китайської кулінарної традиції виявляється в поширенні в побуті кухонного посуду особливої форми, що нагадує глибоку миску чи сковороду з випуклим дном. Маємо різні варіанти назви: *сковорода ВОК, сковорода-вок, жаровня-вок, вок, wok*. Популярність китайської кухні, поширення китайських технік приготування страв сприяли запозиченню назви цього посуду з кантонської мови в європейські, зокрема і в англійську, де слово *wok* уже кодифіковано словниками: «a metal pan shaped like a shallow bowl, used especially for frying and steaming in East Asian cooking», «a large metal Chinese cooking pot having a curved base like a bowl and traditionally with a wooden handle»; «a large bowl-shaped cooking pan used for stir-frying, steaming, etc.» [17]; «a large, bowl-shaped Chinese pan used for frying food quickly in hot oil» [14].

Популярності набуває і *ніж кухарський азійський, китайський ніж* а також *ніж сантоку* - універсальний кухарський ніж, винайдений у Японії. У перекладі з японської означає «три переваги» чи «три використання». Ніж має лезо завдовжки від 13 до 20 см та особливу форму леза (так звану «овечу ніжку»). Вважається, що таким ножом однаковою

мірою добре можна різати тонкими скибочками, рубати й кришити [17].

Обізнаним із європейською кухнею інтернет-магазини пропонують придбати *набори для фондю, електричне фондю, індукційне фондю*. *Фондю* - традиційна страва швейцарської кухні, що являє собою розплавлений сир із вином та спеціями, який подається у спеціальному посуді (на деяких сайтах маємо назву *фондюшниця*), що підігрівається свічкою чи спиртівкою і в який за допомогою спеціальних виделок можна занурювати хліб чи овочі. Зараз слово *фондю* почало вживатись і на означення інших страв, коли в загальну посудину із розтопленим чи рідким вмістом занурюють шматочки їжі: шоколадне фондю, коли в розтоплений шоколад занурюють шматочки фруктів, чи коли у спеціальний соус, чи бульйон, чи олію занурюють шматочки м'яса або хліба [17]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» не зовсім коректно подано тлумачення слова *фондю* - воно названо стравою французької кухні: «популярна страва французької кухні - шматочки хліба у розплавленому сирі (маслі) з додаванням сухого вина; разом із хлібом подаються шматочки м'яса, риби, овочів» [2, с. 1543]. Саме слово *фондю* - запозичення з французької, це форма пасивного дієприкметника жіночого роду від французького дієслова *fondue* («розтоплювати, топити, танути») [17], але сама страва є винаходом альпійських пастухів і вважається національною стравою швейцарської кухні. Популярна в багатьох країнах не тільки Європи, а й Америки.

Із французької мови запозичено слово *су-від* (варіанти: *су від, сувід, су вид*): фр. *sous-vide* «під вакуумом». Це передусім назва нової технології приготування їжі - низькотемпературне готування у вакуумі протягом тривалого часу. Технологія передбачає, що продукт поміщають у спеціальний пакет, із якого відкачують повітря та герметично запечатують. Потім цей пакет кладеться у воду й страва довго готується при низьких температурах (максимально 80°). Зрозуміло, що такий метод потребує спеціального обладнання, яке теж отримало цю назву: *су-від*.

Отже, лексико-тематичні групи назв кухонної техніки та приладдя активно поповнюються новими елементами, зокрема запозиченнями з різних мов, переважно англійської. Ці лексеми швидко входять до активного словника мовців, але потребують кодифікування у словниках, для чого необхідно визначити семну структуру слів, а також розв'язувати питання щодо адаптації запозичень до фонетичної, лексичної та граматичної систем української мови та доречності деяких запозичень.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ - початку ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Л. М. Архипенко; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Х., 2005. - 20 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. - К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. - 1728 с.
3. Дьолог О. Процес адаптації новітніх англійських запозичень у сучасному українському мовленні (на прикладі засобів масової інформації та реклами) / О. Дьолог // *Ucrainica VI. SouCasna ukrainistika. Problemy jazyka, literatury a kultury / Univerzita Palackeho v Olomouci*. - Olomouc, Czech republic. 2014. - S. 140-145.
4. Карпіловська Є. Мода на слова і норма мови - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/10241/23-Karpilovska.pdf?sequence=1>
5. Мала гірнича енциклопедія [Текст]: в 3 т. / ред. В. С. Білецький. — Донецьк: Донбас, 2004. Т. 1: А-К - 640 с.
6. Попова Н. О. Структурно-семантичні особливості новітніх лексичних запозичень з англійської в українську мову (90-і рр. ХХ ст. - початок ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Н. О. Попова; Запоріж. держ. ун-т. - Запоріжжя, 2005. - 19 с.
7. Скорейко-Свірська І. Англомовні запозичення в українській науково-технічній термінології: структурно-функціональний аспект освоєння [Текст]: [монографія] / Ірина Скорейко-Свірська; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка - Т.: Астон, 2013. - 187 с.
8. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. - 2-е вид., випр. і доп. - К.: гол. ред. УРЕ, 1985. - 968 с.
9. Словник іншомовних слів [Текст]: 23000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт [та ін.]. - К.: Довіра: УНВЦ «Рідна мова», 2000. - 1017 с. (Бібліотека державного службовця. Державна мова і діловодство).
10. Словник української мови: в 11-и т. / За ред. І. К. Білодіда-К.: Наукова думка, 1970-1980.
11. Словopedia - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua>
12. Тлумачний словник іншомовних слів: Правопис. Граматика [Текст] / авт.-уклад. О. М. Сліпущко. - К.: Школа, 2006. - 288 с.
13. Тлумачний словник іншомовних слів - [Електронний ресурс] - Режим доступу:

<http://vwww.jnsm.com.ua/iires/hook/index.shtml720002>

14. Cambridge Dictionary - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org>
15. Dictionary.com - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.dictionary.com>
16. English Oxford Living Dictionaries - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com>
17. The Free Dictionary by Farlex - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.thefreedictionary.com>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Остроушко - кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, перший проректор Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет».

Наукові інтереси: аналіз дискурсу, лінгвістика тексту, теорія комунікації, когнітивна лінгвістика